

Практика впровадження ІР медіації: дослідження досвіду іноземних країн

Результати дослідження в рамках проекту «Практика впровадження IP медіації: дослідження досвіду іноземних країн»

Про нас

Керуючись положеннями Закону України «Про медіацію», відповідно до Статуту Державної організації «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій», у межах реалізації завдань щодо запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності та сприяння вирішенню спорів щодо використання об'єктів права інтелектуальної власності шляхом медіації, IP офіс запустив Центр медіації та посередництва.

Основними завданнями Центру є:

- підвищення обізнаності щодо IP медіації в Україні;
- підтримка розвитку процедури медіації в IP сфері;
- сприяння організації процесів медіації у розв'язанні IP спорів;
- сприяння в організації програм підвищення кваліфікації IP медіаторів щодо стандартів і процедур медіації;
- міжнародна співпраця з питань медіації з WIPO, іншими організаціями та національними відомствами іноземних держав.

Для вирішення покладених завдань Центром організовано проект з дослідження досвіду впровадження IP медіації в зарубіжних країнах, який дозволить не лише вивчати передовий міжнародний досвід, а й адаптувати найкращі практики в сфері IP медіації для розвитку процедури альтернативного вирішення спорів в Україні.

Про проект

Мета проекту – дослідження практики впровадження медіації в сфері інтелектуальної власності в зарубіжних країнах.

Завдання проекту:

- вивчення іноземного досвіду впровадження IP медіації;
- підвищення обізнаності щодо IP медіації в Україні;
- підтримка розвитку процедури медіації в IP сфері;
- сприяння організації процесів медіації у розв'язанні IP спорів.

У межах даного проекту практикуючі медіатори здійснили аналіз досвіду зарубіжних країн з впровадження інституту IP медіації та надали свої коментарі.

Замість вступу

Медіація як метод альтернативного вирішення спорів (ADR) з інтелектуальної власності здобуває все більше визнання у світі. Ця тенденція спостерігається у різних країнах світу, які поступово інтегрують ADR в національні правові системи. Медіація вже давно успішно працює в правових системах більшості розвинених держав, передусім у країнах англосаксонського права – США, Великобританії та Австралії. У більшості країн Європейського Союзу відбулася рецепція інституту медіації (ФРН, Австрія, Бельгія, Норвегія, Польща, Литва, Румунія, Фінляндія, Португалія та ін.), який активно використовується як спосіб альтернативного вирішення спорів у різних сферах життєдіяльності, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності, і отримав нормативне закріплення у національному законодавстві у спеціальному законі та інших нормативно-правових актах з урахуванням рекомендацій та принципів Ради Європи. Водночас європейські стандарти справедливого судочинства не тільки передбачають такий спосіб позасудового врегулювання спору як медіація, а й установлюють зобов'язання для держав-членів щодо ефективного запровадження медіації у своїх правових системах. З метою сприяння врегулюванню спорів в сфері інтелектуальної власності завдяки застосуванню альтернативних процедур в 1994 році при Всесвітній організації інтелектуальної власності (ВОІВ) був створений Центр з арбітражу та посередництва (WIPO Arbitration and Mediation Center). Натепер усе більша кількість справ вирішується за допомогою медіації за участі Центру ВОІВ. Запуск Центру медіації Європейської агенції інтелектуальної власності (The EUIPO Mediation Centre) у 2023 році також підкреслює значущість цього напрямку.

У рамках проекту «Практика впровадження IP медіації: дослідження досвіду іноземних країн» фокус нашого дослідження передбачав аналіз досвіду впровадження медіації у країнах, у яких медіація запроваджена й часто практикується. Результати дослідження ми з iucundum motum ділимося з вами.

БІЛОЦЬКИЙ ВЛАДИСЛАВ

Заступник директора ІР офісу,
радник заступника керівника
Офісу Президента

Білоцький Владислав про проект та ІР медіацію в Україні

У цей складний та доленосний для нашої держави час маємо за честь презентувати вам результати дослідження в рамках проекту «Практика впровадження ІР медіації: дослідження досвіду іноземних країн», які, сподіваємося, сприятимуть упровадження альтернативних шляхів вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності, допоможуть професійній спільноті ще більш ефективно вирішувати конфліктні ситуації та спори, а також захищати демократичні цінності, які наближають нашу державу до правових норм та стандартів, закріплених в країнах Європейського Союзу.

На нашу думку, в умовах повномасштабної війни та збройної агресії Російської Федерації проти України як ніколи постає питання актуальності альтернативних шляхів вирішення спорів, оскільки, цілком закономірно, у суспільній свідомості позначилась криза стереотипу розуміння сутності конфліктів, їх ролі та шляхів вирішення.

Професійна спільнота опинилася у складній ситуації, коли знання законів і правових норм стає недостатнім для успішної та ефективної професійної діяльності, коли конфлікти виходять за межі однієї держави і набувають міжнародного характеру. Ця обставина стала поштовхом і стимулом звернення правників до пошуку та застосування альтернативних підходів до вирішення конфліктів, зокрема медіації. Знаковою подією, яка нарешті перевела інститут медіації в правове поле та на законодавчому рівні встановила правовий статус медіатора, урегулювала відносини, пов'язані зі здійсненням медіації та процедурою її проведення, стало прийняття Закон України від 06.11.2021 № 1875-IX «Про медіацію».

ІР офіс від самого початку, формулюючи свої статутні завдання, визначив упровадження альтернативних шляхів вирішення спорів одним із напрямів роботи. Торік у травні ми презентували концепт Центру медіації та посередництва ІР офісу, а вже у вересні затвердили документи з медіації та Центр розпочав свою діяльність. Для нас важливо й те, що розвиток Центру на базі ІР офісу підтримали міжнародні партнери. Зокрема, про це йдеться в Меморандумі про взаєморозуміння щодо співпраці у сфері інтелектуальної власності, який було підписано між Міністерством економіки України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності у липні 2023 року. Переконані, що саме медіація може бути дієвим інструментом для вирішення як договірних, так і позадоговірних спорів в ІР сфері. Це спори стосовно прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування, спори щодо прав автора і суміжних прав, щодо укладення, зміни, розірвання та виконання договорів на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Крім того, медіація може вирішувати спори, що виникають із відносин, пов'язаних із захистом від недобросовісної конкуренції щодо неправомірного використання позначень або товару іншого виробника, копіювання зовнішнього вигляду виробів, збирання, розголошення та використання комерційної таємниці тощо.

Тож, маючи впевненість в ефективності ІР медіації, працюючи над проектом «Практика впровадження ІР медіації: дослідження досвіду іноземних країн», ми мали за мету виконати декілька завдань, серед яких надати майданчик для професійної спільноти, що працюють за темою, які мають різні спеціальності, для аналізу іноземного досвіду медіаційних практик у сфері інтелектуальної власності; простимулювати правників залучитися до вивчення практики ІР медіації; створити комунікативний майданчик для формування сталого співробітництва та, звісно, у загальному вимірі підвищити обізнаність щодо ІР медіації в Україні та сприяти організації процесів медіації у розв'язанні ІР спорів. Реалізація подібних проектів, на наше переконання, може стати вирішальною в якісній зміні та сприятиме розвитку ІР медіації, яка є потужним інструментом мирного вирішення виникаючих між суб'єктами права суперечок та протиріч.

ХИМЕНКО БОГДАНА

Бізнес-медіаторка з міжнародною сертифікацією та адвокатка, виступає експерткою в проектах Unicef, Міжнародного фонду Відродження, Startup Ukraine

Богдана Хименко про ІР медіацію в США

Надання послуг з медіації у Сполучених Штатах Америки було започатковано у 1980-х рр. для вирішення трудових спорів. Однак у сфері інтелектуальної власності медіація почала використовуватися трохи пізніше. Так, у Законі США «Про авторське право» 1976 р. (The US Copyright Act of 1976) відсутні положення про альтернативні способи вирішення спорів, проте згодом американські суди все більше й більше почали підтримувати сторони, які за домовленістю зверталися до медіаторів. Надалі, з 1980-х рр., суди також періодично зауважували, що питання авторського права дійсно належать до медіабельних.

Одним із законів, що регулюють діяльність сучасних федеральних судів США, є Закон про альтернативне вирішення спорів 1998 р. (Alternative Dispute Resolution Act of 1998). Положення цього акту зобов'язують суди застосовувати хоча б один спосіб альтернативного вирішення спорів, зокрема медіацію, у кожній цивільній справі. Якщо сторони вирішують брати участь у медіації конфіденційно, то справа залишається на розгляді суду першої інстанції до моменту вирішення спору. Крім цього, у Сполучених Штатах існують приватні медіатори, які спеціалізуються на праві інтелектуальної власності як загалом, так і на окремих його напрямках. До прикладу, особи, діяльність яких пов'язана зі створенням кінофільмів та розважального телевізійного контенту, завжди можуть звернутися до Альянсу незалежного кіно та телебачення (Independent Film & Television Alliance), який має у своєму штаті кваліфікованих з цих питань медіаторів.

З огляду на вищезазначене можна дійти висновку, що застосування медіації у спорах з права інтелектуальної власності є доволі поширеним та ефективним у Сполучених Штатах Америки. Крім закріплення цього альтернативного способу врегулювання конфліктів у законодавстві, безліч державних органів, як-от Рада з розгляду справ і апеляцій щодо товарних знаків (The Trademark Trial and Appeal Board), заохочують сторони якомога частіше надавати перевагу саме медіації замість негайного звернення до суду. До того ж, США співпрацює з Всесвітньою організацією інтелектуальної власності для популяризації застосування медіації у питаннях захисту інтелектуальної власності.

КОВАЛКО НАТАЛІЯ

Доктор юридичних наук,
професор Київського
національного університету імені
Тараса Шевченка, адвокат,
Заслужений юрист України,
медіатор, національний експерт
міжнародних проектів в Україні

Наталія Ковалко про ІР медіацію в Італії

У 2009 році в Італії кількість невіршених цивільних справ, в тому числі у сфері ІР, становила близько 6 мільйонів, судовий розгляд яких тривав від 2 до 8 років. Така ситуація обумовила гостру потребу в зменшенні потоку нових справ у італійську судову систему та запровадженні ефективного інструменту вирішення спорів. Рішенням стало впровадження Директиви ЄС 2008/52 щодо медіації в цивільних і комерційних справах, на виконання якої Італійський парламент ухвалив Закон № 69 від 19 червня 2009 року, визнаючи медіацію як спосіб вирішення спорів у цивільних та комерційних справах.

В Італії ІР медіація може бути добровільною, рекомендованою суддею та обов'язковою. Обов'язковою ІР медіація є, коли:

- процедура медіації передбачена договором (наприклад, ліцензійною угодою);
- сторони конфлікту вирішують підписати угоду про медіацію;
- суд самостійно вирішує направити сторони на медіацію.

ІР медіація широко використовується для врегулювання спорів щодо передачі патентів на винаходи, договорів про дослідження та розробку, ліцензування чи продовження дії ліцензій, угод про виплату роялті, захисту авторських прав та торговельних марок.

Медіацію може проводити один або кілька медіаторів, що входять до складу приватних або державних центрів медіації, які контролюються Міністерством юстиції Італії.

Для ініціювання медіації, одна зі сторін має подати заяву до центру медіації, розташованого в тому ж окрузі, що й компетентний суд, який міг би вирішити справу. Перша зустріч сторін з медіатором має бути запланована не пізніше, ніж через 30 днів після подання заяви. Загальна процедура медіації в Італії обмежується терміном у 3 місяці, забезпечуючи відносно швидкість вирішення спорів. Результатом медіації є угода, яка має бути затверджена компетентним судом, що має територіальну юрисдикцію над зареєстрованим офісом центру медіації.

Специфіка італійської моделі ІР медіації виражається у можливості сторін звернутися до медіатора для отримання пропозицій щодо вирішення спору. Також варто відзначити, що у випадку відхилення пропозицій медіатора і подальшого переходу справи до суду, суд може покласти витрати процесу на сторону, яка відхилила пропозиції медіатора.

Загалом, італійський досвід ІР медіації відзначається високим рівнем формалізму та чіткістю регулювання на законодавчому рівні. Водночас ця особливість дозволила вдвічі зменшити кількість судових спорів, забезпечивши при цьому швидке та ефективно вирішення конфліктів.

МИРОНЕНКО СВІТЛАНА

Сімейний медіатор, адвокат, спеціаліст в галузі інтелектуальної власності і права, учасник та координатор соціального проекту по наданню медіації як соціальної послуги ГО "Ліга медіаторів України" у співпраці з Центрами надання соціальних послуг та Службами у справах дітей

Світлана Мироненко про IP медіацію у Великій Британії

В кінці XX століття медіація та інші методи альтернативного вирішення спорів (ADR) почали дедалі активніше вивчатись та впроваджуватись. Посередництво використовується для вирішення комерційних суперечок у Сполученому Королівстві протягом багатьох років.

Спочатку були засновані організації медіаторів (наприклад, у 1989 р. Група ABC у Брістолі (ADR Group) і [Центр ефективного вирішення спорів у Лондоні \(CEDR\)](#).

В Англії та Уельсі відбувся серйозний розвиток подій у 1990-х роках, коли було запроваджено те, що стало відомим як реформи лорда Вульфа. Вони були спрямовані на три критичні питання цивільного правосуддя - вартість, затримку та складність. Серед подій було набагато краще ведення справ суддями та більш альтернативне вирішення спорів, головним чином посередництво. Пропозиції завершилися новими затвердженням [Цивільних процесуальних правил в 1998 року \(Civil Procedure Rules \(CPR\)\)](#).

З того часу сторони спору повинні розглядати ADR як на початку спору, так і протягом усього спору. Якщо сторона цього не робить, суд має широкий розсуд, щоб наказати цій стороні сплатити деякі або всі судові витрати свого опонента, незалежно від того, чи досягли вони успіху в основному позові.

Отже, можемо припустити, що CPR є основним джерелом внутрішнього законодавства, яке регулює практику застосування медіації щодо комерційних спорів. CPR також включає внутрішні правила, що застосовуються до транскордонних медіацій, на які поширюється [Директива ЄС про посередництво \(2008/52/EC\)](#).

Директива про посередництво спрямована на полегшення та сприяння врегулюванню шляхом посередництва в транскордонних спорах і застосовується до більшості цивільних та комерційних транскордонних спорів, де одна сторона проживає у Сполученому Королівстві, а інша - в іншій державі-члені ЄС).

Мета CPR полягає в тому, щоб дозволити судам розглядати справи справедливо і за пропорційною ціною, а суди зобов'язані активно керувати справами для досягнення цієї мети. CPR 1.4(2)(e) прямо заявляє, що цей обов'язок включає "заохочення сторін використовувати альтернативну процедуру вирішення спорів, якщо суд вважає це доцільним та сприяння використанню такої процедури".

Якщо сторона відмовляється від посередництва, ігнорує прохання про посередництво або іншим чином діє таким чином, щоб зірвати процес посередництва, вони ризикують отримати санкції у вигляді наказу про несприятливі витрати, який потенційно може бути суттєвим. Відповідно до CPR 44.2, суд має право на розсуд щодо того, чи сплачуються витрати однією стороною іншій, в якій сумі і коли. Вирішуючи, як скористатися цим розсудом, суд розгляне (серед іншого) поведінку сторін, в тому числі щодо медіації.

Медіація у Сполученому Королівстві значною мірою не регулюється законодавством. Немає центрального професійного органу та конкретної акредитації, яку потрібно отримати, щоб людина використовувала титул "посередник". Однак приватна установа, Рада з громадянської медіації (СМС), забезпечує добровільне навчання та стандарти практики для окремих осіб та організацій.

Найчастіше посередники призначаються за домовленістю між сторонами. Якщо сторони домовилися в пункті про медіацію, що медіація підпадає під дію певного набору правил медіації (наприклад, Правила міжнародної медіації Лондонського арбітражного суду або Правила посередництва Міжнародної торгової палати), посередник буде призначений відповідно до цих правил. Це може означати, що установа, про яку йде мова, призначає посередника ([Penningtons Manches Cooper LLP - Donald](#)).

На урядовому [сайті Великої Британії](#) є можливість звернутись до [Служби медіації \(посередництва\) Відомства з інтелектуальної власності](#).

Відомство інтелектуальної власності Великої Британії (UKIPO) створило цю Службу медіації близько 18 років тому відповідно до рекомендацій щодо альтернативного вирішення спорів (ADR), викладених у [звіті лорда Вульфа про покращення доступу до правосуддя](#).

Зокрема, на сторінці Служби медіації IPO зазначено, що посередницька послуга надається сторонам, які беруть участь у спорі, пов'язаному з ІВ. Також зазначена інформація, що у UKIPO працюють акредитовані посередники, кваліфіковані для посередництва у питаннях, що стосуються повного спектру інтелектуальної власності (патенти, торгові марки, дизайни, авторські права, комерційна таємниця та пов'язані з ними комерційні питання). Сервіс може допомогти вирішити суперечки, пов'язані з:

- Ліцензуванням;
- Право власності;
- Порухення;
- Опозиція торгової марки;
- Передача технологій/знань між компаніями та/або університетами та офісами з передачі технологій тощо.

Вартість послуги залежить від типу та тривалості бажаного сеансу (дані наведені в таблиці нижче).

Потенційні клієнти можуть звернутись до інших посередників, не тільки до цієї служби. На [сайті розміщена інформація про інших осіб та організацій, які надають послуги посередництва громадськості](#) (інформація про постачальників посередництва).

Слід також зауважити про те, що Служба судів і трибуналів Великої Британії на сьогодні [пропонує безкоштовну послугу медіації сторонам](#), які беруть участь у цивільних справах з невеликими грошовими вимогами, як альтернативу судовому розгляду.

Десятий аудит медіації (дослідження ставлення та досвіду комерційних медіаторів у Великій Британії) CEDR (Центр ефективного вирішення спорів) від 1 лютого 2023 року, виявив, що за рік, який закінчився 30 вересня 2022 року, [загальний обсяг ринку становив близько 17000 справ](#) (тобто приблизно на 3 % більше, ніж у допандемічний період).

Також, згідно цього дослідження, очевидно, що природа проведення медіації в режимі онлайн змінилась і згідно даних аудиту 64 % комерційних справ вирішуються в режимі онлайн.

Загальний показник успішності медіації залишається дуже високим: загальний показник врегулювання спорів становить 92%.

Отже, хоча медіація не є обов'язковою, Сполучене Королівство відрізняється своїм прогресивним підходом до комерційного посередництва, при цьому суди підтримують і заохочують посередництво, а угоди про посередництво, знайдені в положеннях про вирішення спорів, в основному підтримуються.

Сьогодні медіація більш популярна у Великій Британії, ніж будь-коли.

Отже, очевидно, що комерційне посередництво є поширеним явищем у Великій Британії і часто є частиною судового процесу або обговорення врегулювання до дії.

Вартість за онлайн-посередництво

Тривалість	Вартість
1 година	75 фунтів стерлінгів
2 години	100 фунтів стерлінгів
3 години	125 фунтів стерлінгів
4 години	150 фунтів стерлінгів
5 годин	175 фунтів стерлінгів
6 годин	200 фунтів стерлінгів
7 годин	225 фунтів стерлінгів
8 годин	250 фунтів стерлінгів

Вартість за проведення особистої медіації

Тривалість	Вартість
1 година	152,50 фунтів стерлінгів
2 години	177,50 фунтів стерлінгів
3 години	287,50 фунтів стерлінгів
4 години	312,50 фунтів стерлінгів
5 годин	337,50 фунтів стерлінгів
6 годин	362,50 фунтів стерлінгів
7 годин	387,50 фунтів стерлінгів
8 годин	412,50 фунтів стерлінгів

КАРАЩУК КАТЕРИНА

медіаторка, бізнес-медіаторка, приватна виконавиця Виконавчого округу м. Києва, адвокатеса, голова Комітету з медіації та інших видів альтернативного врегулювання спорів при РПВУ, голова Профспілки Національної спілки приватних виконавців у м. Києві.

Катерина Каращук про ІР медіацію в Сінгапурі

Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів є універсальною процедурою, яка базується на гарвардській концепції ведення переговорів. Попри те, що розвиток медіації у різних країнах має певні особливості, саме універсальність сприяє можливості міжнародних контактів у сфері медіації, так і використання зарубіжного досвіду медіації. Широке застосування медіації у сфері інтелектуальної власності обумовлене тим, що досить часто сторони бажають не стільки одержати майнову компенсацію, скільки домовитися на взаємовигідних умовах за допомогою незаангажованого посередника.

Досвід Сінгапуру у сфері заслуговує на увагу, оскільки тут можуть вирішуватися не тільки спори між суб'єктами, які знаходяться на території цієї країни, але міжнародні спори, якщо сторони обрали сінгапурського медіатора. Таке обрання є досить популярним, оскільки медіатор має викликати довіру у сторін спору, а Сінгапур, як відомо, є однією із найменш корумпованих країн світу. Основою нормативного регулювання медіації в Сінгапурі є Закон про медіацію 2017 р. та Сінгапурська конвенція про медіацію, яка прийнята 20.12.2018 р. та набрала чинності 12.09.2020 р. Медіація у сфері інтелектуальної власності здійснюється в Сінгапурі головним чином через організації: Сінгапурський міжнародний посередницький центр (SIMC), Відомство інтелектуальної власності Сінгапуру (IPOS) та Сінгапурський офіс Центру Арбітражу та Медіації Світової організації інтелектуальної власності (WIPO).

Для врегулювання спору за допомогою медіації в Сінгапурі сторони мають укласти з однією із зазначених організацій угоду про посередництво, яка включає питання про проведення медіації, призначення медіатора, оплати гонорарів, конфіденційності, припинення медіації. Слід зауважити, що посередник не несе відповідальності за будь-які дії чи бездіяльність у зв'язку з посередництвом, за виключенням умисних та професійних порушень або шахрайства. Сторони можуть запропонувати для вирішення спору своїх посередників, або просити, щоб відповідна організація призначила медіатора. Згідно з угодою про посередництво сторони спору зобов'язані виконувати досягнуту в результаті медіації угоду. При цьому угода, яка відповідає Закону про медіацію, підлягає примусовому виконанню поряд з судовими рішеннями у понад 160 країн світу.

ГОЛДЗИЦЬКА ОЛЬГА

Адвокат, медіатор, засновниця компанії з надання комплексних послуг у сфері нерухомості, захисту права власності та комерції «ГОЛД КОНСАЛТИНГ».

Ольга Голдзіцька про ІР медіацію в Сінгапурі

Займаючи лідерські позиції у сфері захисту прав інтелектуальної власності, Сінгапур активно впроваджує інноваційні підходи з розвитку медіації у цій сфері.

Першорядним фактором успішного становлення ІР медіації в Сінгапурі важливо виділити дієву підтримку уряду та судової влади. Адже початок прогресу медіації в державі пов'язують саме із розвитком судового посередництва. Розвиток Сінгапуру як міжнародного центру медіації відбувається із ухваленням в 2013 році Закону про медіацію. В цей же час розширюються податкові пільги й стимули до застосування медіації.

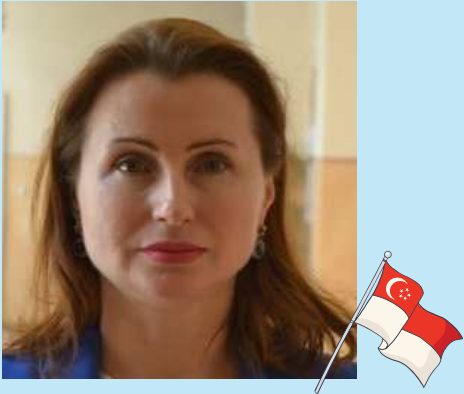
Ключова роль популяризації та успішного розвитку ІР медіації в Сінгапурі безумовно належить створеним у цьому місті-державі інституціям. Завдяки ним процеси ІР медіації добре зрозумілі юридичній та бізнес-спільнотам. Це в свою чергу сприяє професійній взаємодії медіаторів та юристів, й відповідно успішності результатів вирішення спорів. На сьогодні, в Україні, на жаль, часто можна спостерігати конкурентне відношення зі сторони юридичної спільноти до інституту медіації. Тому важливо популяризувати медіацію як серед її споживачів, так й серед інших професійних спільнот.

Не менш важливим фактором є сприяння доступності ІР медіації. До прикладу, в межах програми уряду Сінгапуру та BOIB (The WIPO-Singapore ASEAN Mediation Programme) є доступним фінансування посередництва при певних умовах. Однією із таких умов є згода сторін на іменну публічність без необхідності розкривати конкретні деталі мирової угоди.

Близько 80 % спорів у сфері інтелектуальної власності, в яких застосовувалось посередництво в Сінгапурі, мали успішне вирішення для сторін.

Значущим фактором звісно є компетентність та професійність медіаторів. Гарним прикладом наслідування є практика сприяння розвитку молоді у напрямку становлення професійним медіатором. Наприклад, Офісом інтелектуальної власності Сінгапуру (IPOS) запроваджено ініціативу «Молодий посередник у сфері інтелектуальної власності». Метою ініціативи є залучення до медіації та накопичення досвіду серед майбутніх посередників та представників сторін в ІР медіації. В роботу реального кейсу залучається «тіньовий» посередник, який може бути присутнім та спостерігати за процесом.

ГАВРИЛЮК РУСЛАНА

докторка юридичних наук,
професорка, завідувачка кафедри
публічного права, гарант
Освітньо-професійної програми
«Медіація» спеціальності 081
Право Чернівецького
національного університету імені
Юрія Федьковича

Руслана Гаврилюк про ІР медіацію в Сінгапурі

Останні десятиліття Сінгапур зарекомендував себе як приклад інновацій у всіх сферах суспільного життя, в тому числі і в сфері ефективного захисту прав інтелектуальної власності (далі - ІВ).

Спеціалізованим суб'єктом надання послуги медіації у сфері ІВ з 2010 р. є Сінгапурське відділення Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва, що забезпечує проведення медіації як в режимі онлайн, так і особисто в будь-якому місці за умови призначення сінгапурського посередника. Ключовим застереженням є те, що інформація про учасників медіації є доступною на офіційному сайті Сінгапурського відділення Центру, однак деталі умов врегулювання спору є конфіденційними. Це сприяє підвищенню обізнаності бізнес-спільноти даного регіону щодо переваг медіації. Сінгапурське відділення Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва організовує та підтримує мережу незалежних посередників та експертів, які спеціалізуються на позасудовому врегулюванні спорів у сфері ІВ та технологій, включаючи ті, що стосуються конфіденційності, спільних підприємств, досліджень та розробок, дистрибуції та франчайзингу, обробки даних, доменних імен, цифрового авторського права, ліцензування ІВ (наприклад, торговельних марок, авторського права, програмного забезпечення та стандартних основних патентів) та порушення прав ІВ.

Найбільш поширеними видами медіації є: медіація щодо торговельних марок у сфері будівництва; медіація щодо торговельних марок у сфері медичних послуг; посередництво через систему ВОІВ з питань торговельних марок у сфері споживчих товарів; медіація в галузі спортивних технологій; онлайн-посередництво в галузі харчових продуктів та напоїв, а також з питань товарних знаків у сфері споживчих товарів; транскордонна онлайн-медіація щодо торговельних марок у сфері харчових продуктів та напоїв тощо. Крім того, Сінгапурського відділення Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва співпрацює з Трибуналом з авторського права та Управлінням з розвитку засобів масової інформації Сінгапуру (IMDA) у сфері сприяння використанню можливостей медіації для врегулювання спорів у сфері кінематографу, засобів масової інформації та розваг у Сінгапурі. Центр розробив процедуру медіації для проваджень щодо торговельних марок, патентів, промислових зразків та географічних зазначень, а також процедуру експертних висновків для патентних проваджень, що перебувають на розгляді в IPOS, і адмініструє такі провадження.

Сторони, які беруть участь у спорах, що розглядаються Сінгапурським відділення Центру ВОІВ з арбітражу та посередництва, можуть звернутися з проханням про медіацію в будь-який час до того, як Сінгапурський офіс інтелектуальної власності (IPOS) прийме рішення у справі. Після отримання позовних заяв Центр виділяє сторонам час для розгляду варіантів вирішення спору, вимагаючи від них подати Реєстратору повідомлення про те, чи готові вони вирішити спір за допомогою переговорів та/або медіації. Якщо сторони готові до медіації, спір передається на медіацію. Далі сторони обирають постачальника послуг медіації.

Сторони також повинні вказати термін, який вони бажають відвести для медіації, наприклад, 30, 60 або 90 днів. Після цього слідує призупинення провадження у справі для проведення медіації. Якщо строк медіації продовжується, сторони можуть подати клопотання про подальше призупинення, яке залежить від того, наскільки Секретар переконується, що подальше призупинення є обґрунтованим.

Крім того, з метою заохочення сторін до використання медіації Сінгапурський офіс інтелектуальної власності щорічно запроваджує розширену схему сприяння медіації, яка передбачає фінансову підтримку сторін медіації.

Нормативною основою впровадження медіації є Закон про медіацію та Медіаційний регламент, які набули чинності в 2017 р. Закон визначає: умови зупинення судового провадження; обмеження щодо розкриття інформації та положення щодо прийнятності доказів; виконання мирових угод, укладених за результатами медіації; винятки, передбачені Законом "Про адвокатуру та адвокатську діяльність", які наразі застосовуються до арбітражу, і поширені на медіацію. Перевагою Закону є положення, яке дозволяє сторонам звернутися до суду з проханням зафіксувати мирову угоду, досягнуту за результатами медіації, як ухвалу суду. Для цього необхідно виконати певні вимоги, зокрема, медіація повинна бути проведена сертифікованим медіатором або надавачем послуг з проведення медіації. Для цього Закон запровадив систему сертифікації медіаторів.

01.11.2017 р. Міністр юстиції Сінгапуру визначив установи, які можуть надавати послуги медіації: Сінгапурський міжнародний центр медіації (SIMC); Сінгапурський центр медіації (SMC); Тресторонній альянс з врегулювання спорів; Центр арбітражу та посередництва Всесвітньої організації інтелектуальної власності (IPOS). Крім того, Міністр юстиції визначив Сінгапурський міжнародний інститут медіації як інституцію сертифікації таких послуг та медіаторів.

НЕСТЕРЕНКО ЛІДІЯ

Керівниця навчально-наукової лабораторії медіації, переговорів та арбітражу юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, фасилітаторка, медіаторка ГО «Буковинський центр медіації».

Лідія Нестеренко про IP медіацію в Німеччині

Нормативна база:

- Директива Європарламенту і Ради "Про окремі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах" від 21.05.2008 р. – рамкове регулювання транскордонних процедур медіації.
- Федеральний Закон «Про розвиток медіації та других методів позасудового врегулювання спорів» від 21.07.2012 р. - адаптація директиви до національних процедур та внесення зміни до процесуальних норм.
- Постанова «Про підготовку та підвищення кваліфікації сертифікованих медіаторів» від 21.08.2016 р. - медіатори самі несуть відповідальність за забезпечення наявності необхідних знань та досвіду для належного виконання функцій з примирення сторін в межах визначених законодавством.

Законодавчі вимоги створили можливість та умови для добровільної медіації в сфері інтелектуальної власності. Комерційні угоди, що укладаються в даній сфері, можуть містити положення про медіацію, арбітраж або застереження про ескалацію конфлікту, які зобов'язують конфліктуючі сторони шукати мирне вирішення конфлікту перш ніж звертатися до суду.

Навчання медіації:

- Підготовка для отримання статусу сертифікованого медіатора складається з навчального курсу (не менше 120 год.); індивідуальної супервізії після проведення медіації в якості медіатора або співмедіатора (під час проходження навчального курсу або протягом одного року після його успішного завершення).
- Протягом 2-х років після видачі свідоцтва про навчання, медіатор повинен взяти участь в 4-х індивідуальних супервізіях, кожного разу після медіації.
- Медіатор повинен брати участь у заходах з підвищення кваліфікації. Обсяг навчальних заходів повинен становити щонайменше 40 годин за 4 роки.

Практика IP медіації:

- IP медіація може бути ініційована самими сторонами;
- послугу можна отримати в ході юридичної консультації;
- можлива позасудова або присудова медіація за ініціативою суду.

Функціонує низка професійних асоціацій, що допомагають сторонам знайти медіатора, деякі з них є спеціалізованими.

Існують також приватні комерційні списки контактів медіаторів, які можна знайти в інтернеті. Послугу також надають сертифіковані медіатори-юристи, які працюють в юридичних фірмах, що спеціалізуються на правовідносинах в сфері інтелектуальної власності та арбітражі.

Німецькі судді часто пропонують медіацію в суді. Якщо сторони спору погоджуються на перехід до судової медіації, провадження у судовому спорі призупиняється, а справа передається судовому медіатору – як правило, судді паралельної судової палати. Цивільне провадження на час проведення медіації зупиняється відповідно до § 203 Цивільного кодексу.

Проведення медіацій у Німецькому відомстві з питань патентів і торговельних марок та Федеральному патентному суді має свої переваги, завдяки досвіду юристів, технічних фахівців, які долучаються до проведення медіацій. Це більше стосується патентних справ, менше у справах щодо торговельних марок.

Хоча в такій процедурі є певний недолік, адже, судді є авторитарними інституціями для сторін, навіть якщо вони виступають у ролі медіаторів. Це особливо актуально, коли розгляд справи відбувається в будівлі суду, таким чином може бути порушено принцип рівності сторін та їх активної самовизначеності.

IP медіація корисна в справах, де задіяні емоції. Наприклад, коли йдеться про крадіжку ідей, авторських прав або розголошення комерційної таємниці. Також, коли залучені сторони зацікавлені в подальших ділових відносинах, тобто в комерційних, ліцензійних відносинах, поділі компанії та ін. У цьому відношенні деескалаційний ефект медіації може бути корисним.

Греція

У Греції з прийняттям Закону 3898/2010 було уперше запроваджено поняття медіації. На жаль, на той час медіація не змогла принести очікуваних результатів: офіційна кількість проведених медіаційних процедур з 2010 по 2018 року була менше 50-ти. У 2018 році грецький законодавець спробував перенести в систему грецького права італійську модель: медіацію зробили частково обов'язковою. Хоча цей закон став революційною зміною, виникли сильні реакції та суперечки щодо його застосування.

Враховуючи те, що медіація як спосіб вирішення спорів в Греції зазнала початкових труднощів у впровадженні. Розвиток IP медіації також стикнувся з викликами. Однак реформи 2018 року, що ввели часткову обов'язковість медіації, змогли створити нові перспективи для спеціалізованих сфер, таких як інтелектуальна власність.

Республіка Болгарія

У Болгарії 17 грудня 2004 р. було прийнято Закон «Про медіацію (посередництво)», який регулює відносини, пов'язані із медіацією (посередництвом) як альтернативним способом рішення правових та неправових суперечок. Завдяки даному Закону, медіація у сфері інтелектуальної власності виступає як ефективний альтернативний метод позасудового вирішення суперечок, пропонуючи добровільний та конфіденційний процес залучення нейтрального третьої сторони для досягнення згоди між сторонами. Статтею 3 (1) закону встановлено, що предметом медіації можуть бути громадські, комерційні, трудові, сімейні й адміністративні суперечки, пов'язані із правами споживачів. Суперечки у сфері інтелектуальної власності також досить часто вирішуються за допомогою медіації. Закон визначає такі принципи медіації (посередництва): добровільність і рівноправність, нейтральність та неупередженість, конфіденційність. Варто зазначити, що законом детально визначено правовий статус медіатора та деталізована процедура проведення медіації.

Південно-Африканська Республіка

Південно-Африканська Республіка демонструє потенціал для розвитку медіації у сфері інтелектуальної власності, оскільки країна має історичну схильність до переговорів та медіації. Історичний контекст підкріплений відповідним законодавством, прийнятим у 2014 році та практикою Верховного суду з 2009 року, який може зобов'язувати сторони до медіації. Обов'язкова медіація сприяє, зокрема, й застосуванню процедури медіації у сфері інтелектуальної власності. За допомогою процедури медіації сьогодні в Південно-Африканській республіці вирішується як договірні, так і позадоговірні спори.

Республіка Польща

У Польщі медіація є надзвичайно важливим компонентом правової системи Польщі. Перша спроба запровадження медіації у польське законодавство була пов'язана з прийняттям нового Кримінального кодексу, який вступив у силу 1 вересня 1998 р. Фактично один рік було надано для підготовки практиків до застосування нового кримінального законодавства. Однак навіть і після закріплення медіації у законодавстві у практиків не було сформовано єдиної думки щодо її застосування у зв'язку з неясністю законодавчих норм, зокрема щодо того, хто повинен пропонувати медіацію та визначати строки її проведення. На підставі цього з 1 липня 2003 р. було введено в дію статтю 231 Кримінально-процесуального кодексу, яка час відведений на медіацію не включила до загальних процесуальних строків. Причому наразі у законодавстві немає жодних обмежень на застосування медіації, якщо є доцільність у її проведенні.

Щоб підвищити обізнаність щодо альтернативного вирішення спорів Патентне відомство Польщі (далі - ПВП) співпрацює з Центром арбітражу та посередництва Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі - ВОІВ). У результаті ПВП та Центр арбітражу та посередництва ВОІВ встановили загальну процедуру вирішення спорів, щоб полегшити посередництво у спорах щодо заперечень заявок на торговельну марку, які знаходяться на розгляді ПВП.

Республіка Боснія і Герцеговина

У Боснії та Герцеговині починаючи з 2003 року реалізовується проект із розвитку медіації, який фінансувався Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) та Світовим банком. За підсумками початкового навчання та семінарів із медіації сформовано Боснійську асоціацію медіаторів. У 2005 році ця Асоціація отримала функції реєстрації медіаторів у Боснії та Герцеговині на національному рівні. IP медіація наразі застосовується з метою розв'язання спорів щодо захисту прав інтелектуальної власності, передачі прав інтелектуальної власності, встановлення право власності на винахід, авторських прав на винахід тощо.

Королівство Нідерландів

У Нідерландах списки медіаторів складає Нідерландський інститут медіації. З метою заохочення креативності та гнучкості розвитку медіації, законодавство регулює тільки оплату послуг медіатора, а саму процедуру медіації, підготовку медіаторів тощо здійснюють організації медіаторів. При цьому зауважимо, що середня тривалість медіації становить 4,5 години, а результати опитування демонструють позитивне ставлення до медіації.

Зазначимо також, що у своїй моделі медіації нідерландці вдало поєднали медіацію та судочинство. Медіація та судочинство не протидіють одне одному, а досягають вирішення спору через мультиплікацію конкурентних переваг одне одного та їх симбіотичного існування. Медіація виявилася добре вписаною в нідерландську юридичну культуру та організацію судових органів. Вона посприяла розвитку клієнт-орієнтованих судів, де судді діють нешаблонно, шукають індивідуальні, персоналізовані рішення судових спорів.

Медіація є однією із неюрисдикційних форм захисту прав ІВ. Вирішення ІР спорів через медіацію в Нідерландах відзначається високою ефективністю та прийняттям серед професійної спільноти. Нідерландський інститут медіації відіграє ключову роль у розвитку та регулюванні практики медіації, включаючи практику ІР спорів, забезпечуючи формування та підтримку кваліфікованих медіаторів.

Чеська Республіка

У Чехії медіація, включно з ІР медіацією, регулюється на державному рівні через Службу апробації та медіації, що підпорядковується Міністерству юстиції. Ця організація забезпечує доступність медіаційних послуг по всій країні завдяки своїй виконавчій структурі, вимагаючи від медіаторів спеціальної підготовки у сфері права або соціальних наук та проходження відповідного тренінгу.

Як зазначає Управління Промислової власності Чеської Республіки (далі - Управління ПВЧР), інструменти альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності використовуються недостатньо. Тому Управління ПВЧР активно шукає способи інтеграції методів альтернативного вирішення спорів у процеси захисту інтелектуальної власності. Завдяки співпраці з ВОІВ, Управління ПВЧР має можливість надавати спеціалізованим ІР медіаторам у Чехії експертну платформу.

Республіка Індія

В Індії медіація з'явилася ще за сотні років до того, як країна стала колонією Великобританії. Існувала так звана система "панчайт" (Panchayat system), за якою поважні сільські старійшини допомагали вирішувати суперечки в громаді. Медіація в Індії за останні роки досягла значних успіхів. У 2005 року було сформовано Комітет з медіації та примирення, який запровадив пілотний проект, що призвів до відкриття центрів медіації при судах. Медіація може бути або обов'язковою, як це передбачено п. 5 (f) (iii) "Правил медіації в цивільному судочинстві" 2003 року, або призначеною судом, або приватна медіація (коли сторони звертаються до медіації перш ніж іти до суду).

Еволюція медіаційних практик в Індії знаходить своє вираження також і в ІР спорах. Так, наприклад, медіація, розпочата після подання позову, пов'язаного з порушенням прав на торговельну марку/авторських прав, вирішується дуже швидко. Окрім того, якщо остаточне рішення ухвалене судом протягом року після подання позову, то позивачу повертається судовий збір.

Французька Республіка

У Франції медіаційні послуги надають громадські організації, а медіатори мають бути акредитовані прокурором, після чого можуть підписати контракт із Міністерством юстиції Франції щодо надання послуг медіації. Вони є безкоштовними для учасників процесу й оплачуються з державного бюджету. Медіатор може отримати статус публічної особи. Законодавством запроваджено Інститут медіатора Французької Республіки, що призначається декретом Президента строком на 6 років із метою поліпшення взаємин між французькою адміністрацією та громадянами. Робота медіатора полягає в наданні підтримки особам, які оскаржують рішення державних органів, а також у посередництві між ними і державним органом для укладення мирової угоди. Медіатор також уповноважений вести розслідування й отримувати будь-яку інформацію і пояснення, що стосуються його роботи, від державних органів і має у своєму розпорядженні в кожному департаменті своїх представників.

З 1978 року у Франції введено посаду судового медіатора, прямими обов'язками якого було забезпечення досудового урегулювання спору. Суддя за згодою сторін призначає медіатора, яким може бути фізична особа чи некомерційна організація.

Станом на сьогодні в Франції відсутнє спеціалізоване законодавство, яке регулювало б питання застосування медіації у процесі вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності. Однак практика демонструє, що великі французькі компанії та підприємства все частіше використовують процедуру медіації для захисту результатів інтелектуальної діяльності.

ВИСНОВКИ АБО ЧОМУ ІР МЕДІАЦІЯ ЦЕ ТРЕНД

Проаналізувавши зарубіжний досвід впровадження ІР медіації, ми дійшли висновку, що медіація як інструмент альтернативного вирішення ІР спорів є доволі поширеною. На практиці ця процедура допомагає розвантажувати судову систему, а також забезпечує громадянам швидке й ефективне вирішення спору. У більшості країн медіація застосовується поряд із розглядом справи в суді. Прийняття окремих законів, якими встановлюються обов'язкові норми у сфері правового регулювання процедури медіації, мало важливе значення для впровадження медіації та її популяризації серед учасників відповідних суспільних відносин. Норми спеціальних законів стали основоположними для пізнання процедури медіації, навчання медіаторів, а також для забезпечення процесуальної можливості застосування інструменту альтернативного вирішення спорів в інших нормативно-правових актах. Крім того, досвід зарубіжних країн свідчить, що регламентування сфери застосування медіації, її принципів, вимог до медіатора, його прав та обов'язків, відповідальності, процедури проведення медіації, прав та обов'язків сторін медіації закріпило інститут медіації де-юре та визначило юридичну складову застосування та прийняття участі в процедурі медіації в спорах, що пов'язані з різними галузями права.

Досліджуючи практику впровадження ІР медіації в різних країнах, ми виявили, що успіх та ефективність цього процесу значно варіюються в залежності від законодавчої бази, культурних особливостей та готовності суспільства прийняти медіацію як альтернативний спосіб вирішення спорів. Це демонструє, як важливо адаптувати підходи до медіації під конкретний національний контекст, щоб забезпечити їхню максимальну ефективність.

На нашу думку, ІР медіація саме той необхідний додатковим інструментом, який надає більшу свободу сторонам і гнучкість у формуванні власної позиції під час захисту своїх інтелектуальних прав та інтересів, можливість зберегти ділові відносини, зекономити час, необхідний для вирішення спору, і ресурси, зокрема на сплату судових витрат, юридичних послуг, висновків експертиз тощо. Судовий процес – складна для сторін процедура, яка пов'язана з необхідністю виносити на загальне певні аспекти особистого життя. У суді сторони завжди обмежені нормами процесуального законодавства, адже справа розглядається суддею виключно в межах предмета спору. Прийняте судом рішення, як правило, не задовольняє одну із сторін, та й випадки коли не задоволені обидві сторони теж трапляються. Надалі, оскаржуючи прийняте судом рішення, сторони мають ще більшу конфронтацію, а ділові зв'язки, які так важливі у сфері інтелектуальної власності, фактично завершуються і партнерство зникає. Саме тому ми акцентуємо увагу, що ІР медіація – це нова культура діалогу. Іноземна практика однозначно свідчить, що креатори, власники брендів, сучасні компанії для вирішення своїх спорів дедалі частіше обирають інститут медіації.

Інспайрінг референсез

- “Про медіацію (посередництво)”: Закон Болгарії від 17 грудня 2004 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.commonground.org.ua.
- Землянська В. Вивчення досвіду Польщі у сфері медіації / В. Землянська // Право України. – 2004. – № 3. – С. 135–137
- Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід : автореф. дис. канд. юрид. наук. 12.00.07 : адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Національний університет «Львівська політехніка». Львів. 2018. 24 с.
- Іщенко О.М. Медіація в кримінальному процесі: зарубіжний досвід та перспективи України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Т. 2. Вип. 39. 2016. С. 126–129.
- Marina Perraki. Mandatory mediation in Greece – the saga continuous. (Tsibanoulis & Partners Law Firm). December 3, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://trademarkblog.kluweriplaw.com/2019/12/03/mandatory-mediation-in-greece-the-saga-continuous/>.
- Laurie Nathan. Mediation in African conflicts: The gap between mandate and capacity. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <chrome-extension://mhnlakgilnojmhinhkckjpcpbhabphi/pages/pdf/web/viewer.html?file=https%3A%2F%2Fwww.hdcentre.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2016%2F08%2F111MediationinAfricanconflicts-Thegapbetweenmandateandcapacity-April-2007.pdf>.
- Aditya Mehta, Pritvish Shetty, Saloni Jain, Agneya Gopinath. Analysis: Mediation in India. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://corporate.cyrilamarchandblogs.com/2022/10/analysis-mediation-in-india/>.
- Кисельова Т. С. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах/Т.Кисельова// Право України. – 2011. – № 11-12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dc1549b3-9f9e-463a-9212-ac5d9e658d03/content>.
- The Civil Procedure Rules, 1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/1998/3132/contents/made?text=serviceaddress#match-1>.
- Mediation in United Kingdom, Penningtons Manches Cooper. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=02ee5416-79ba-484b-bd62-eb26318d330b>.
- Офіційний вебсайт Великої Британії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk>.
- Служба медіації (посередництва) Відомства з інтелектуальної власності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/guidance/intellectual-property-mediation#the-ipos-mediation-service>.
- Звіт лорда Вульфа про покращення доступу до правосуддя. Department for Constitutional Affairs Website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nationalarchives.gov.uk.
- Інформація про інших осіб та організацій, які надають послуги посередництва громадськості (інформація про постачальників посередництва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/64ccc0f59958270010c1e8e6/Mediation-providers-July-2023.pdf>.
- Щодо послуги медіації щодо дрібних позовів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gov.uk/guidance/small-claims-mediation-service>.
- Щодо загального обсягу ринку справ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cedr.com/wp-content/uploads/2023/02/Tenth-CEDR-Mediation-Audit-2023.pdf>.

IP (від англ. «intellectual property») – «інтелектуальна власність» (застосовується для скорочення – IP медіатор, IP медіація, IP сфера).

Контакти:

- Email: ipmediation@nipo.gov.ua
- Сторінка Центру: <https://ip-mediation.nipo.gov.ua/about>
- Телефон: +38 (044) 494-05-92

